

Stipe Buzar

Realizam i teorija pravednog rata

Stipe Buzar
Realizam i teorija pravednog rata

Nacionalna zajednica Crnogoraca Hrvatske /
Disput

Zagreb, 2020.

SADRŽAJ

Riječ autora	7
1. Uvod	9
2. Etičke tradicije o fenomenu rata	17
2.1. Definicija rata	19
2.2. Etika i politika	21
2.3. Amoralni realizam	24
2.3.1. Tukidid (c. 460. – c. 395.)	30
2.3.2. Niccolò Machiavelli (1469. – 1527.)	39
2.3.3. Thomas Hobbes (1588. – 1683.)	48
2.3.4. Edward Hallett Carr (1892. – 1982.)	55
2.3.5. Hans Morgenthau (1904. – 1980.)	63
2.3.6. Kenneth Waltz (1924. – 2013.)	70
2.3.7. Zaključak	78
2.4. Teorija pravednog rata	85
2.4.1. Kršćanske perspektive I: Aurelije Augustin (354. – 430.)	91
2.4.2. Kršćanske perspektive II: Toma Akvinski (1225. – 1274.)	99
2.4.3. Hugo Grotius (1583. – 1645.)	105
2.4.4. Immanuel Kant (1724. – 1804.)	110
2.4.5. Michael Walzer (1935. –)	117

3. Izazovi za teoriju pravednog rata u svijetu suvremenog ratovanja	127
3.1. Michael Walzer o uspjehu i neuspjehu teorije pravednog rata	128
3.2. Suvremeni izazovi za teoriju pravednog rata	135
3.2.1. Terorizam	136
3.2.2. Intervencija	143
4. Realizam i teorija pravednog rata	153
4.1. Definicije strategije	159
4.2. Realizam i nacionalni interes	161
4.3. Završni argumenti	170
4.3.1. <i>Ius ad bellum</i>	171
4.3.2. <i>Ius in bello</i>	176
4.3.3. <i>Ius post bellum</i>	181
5. Zaključak	185
Literatura	191
O autoru	198

RIJEČ AUTORA

Knjiga koju držite u rukama rezultat je doktorske disertacije obranjene 24. listopada 2014. na Fakultetu za filozofiju i religijske znanosti Sveučilišta u Zagrebu, a pod mentorstvom doc. dr. sc. Damira Mladića. Razlog duljeg vremenskog odmaka od obrane do objavljivanja je dvojak. Prvo, poslovne su obveze priječile rad na pripremi ovog izdanja. Drugo, obranjena disertacija pisana je na engleskom jeziku te je u pripremi za domaće tržište bilo potrebno prevesti cijeli tekst (*Integrated Just War Theory: Morality as an Integrated Part of Strategies for Entering, Conducting and Exiting a War*). Kako su frustracije vezane uz prevođenje vlastitih misli bile veće od očekivanih, to je dodatno produljilo period između obrane i objavljivanja. Prevoditi tuđu misao je posao, prevoditi vlastitu je oblik samokažnjavanja.

S obzirom na činjenicu da je izvornik pisan na engleskom jeziku i da su svi izvori korišteni u engleskoj verziji, u ovoj hrvatskoj verziji moralo se odstupiti od uobičajene i razumljive prakse da se svi citati prilagode ili barem usporede s postojećim hrvatskim prijevodima i izdanjima. Umjesto toga zadržana je velika većina citata iz izvorne disertacije na engleskom u autorovu vlastitom prijevodu na hrvatski jezik. Vjerujemo da je takva mogućnost legitimna kad je riječ o klasičnim antičkim i kršćanskim (poput Tukidida, Aurelija Avgustina ili Akvinskoga) ili pak engleskim i američkim autorima,

ali ne i kad su posrijedi moderni mislioci poput Machiavellija ili Kanta, koje navodimo prema našim izdanjima.

Pri završetku svakog većeg projekta prigodno je zahvaliti obitelji, prijateljima, kolegama i ostalima koji su trpjeli teret autorovih ideja i odsutnosti. Posebnu zahvalnost dugujem uredniku ovog izdanja, prof. dr. sc. Dragutinu Laloviću, i nakladniku koji je osigurao financiranje za ovo izdanje. Zahvaljujem im prije svega na strpljenju. Zahvaljujem supruzi na strpljenju i podršci. Kod doktorskih disertacija, međutim, najzaslužniji zahvale su mentori. Zahvalnost stoga upućujem Damiru Mladiću zbog kolegijalnosti, strpljivosti i, prije svega, prijateljstva.

Bratu, za snagu; učitelju, za put.

U Zagrebu, 6. prosinca 2019.

Stipe Buzar

1. UVOD

O ratu se mogu postaviti barem dva pitanja. Prvo je kako pobijediti u ratu.¹ Važnost tog pitanja većini je ljudi intuitivno jasna. Premda rat možemo smatrati prljavim poslom ili ga promatrati kao pozornicu na kojoj se razotkriva najmračnija strana ljudske naravi, i dalje je vjerojatno da ćemo u sukobu između članova dviju skupina (plemena, nacija, država, saveza) priželjkivati pobjedu skupine koja nam je bliža, takoreći pobjedu “naših”. Ta želja često nema nikakve veze s osjećajima zadovoljstva, dominacije i nadmoći (osjećajima koji su prisutni u sportu gdje poraz “naše” momčadi ne ugrožava našu osobnu sigurnost), već je povezana sa zaštitom i sigurnosti naših života i života naših sugrađana, prijatelja, voljenih osoba itd. Stoga se pitanje što trebamo učiniti da bismo pobijedili čini od presudne važnosti. Drugo je pitanje kako pobijediti dobro. To je pitanje o moralno ispravnom vođenju rata, oko kojeg smo daleko više podijeljeni. Sažimajući ta dva pitanja možemo reći da se prvo bavi problemom *strategije*, a drugo problemom *moral*a. Filozofi se uglavnom bave drugim pitanjem, no ovdje je cilj na neki način obuhvatiti oba pitanja. To ne znači direktno bavljenje ratnom strategijom, ali znači bav-

¹ Klasična su djela koja se bave tim pitanjima, među ostalima: Clausewitz (2007); Sun Tzu (2009).

ljenje pitanjem nacionalnih interesa i njihova odnosa prema moralnim pitanjima u ratu.

Po pitanju njihova položaja spram moralnosti rata, filozofi se općenito dijele u tri različite tradicije: amoralni realizam, pacifizam i teorija pravednog rata. U svom najjednostavnijem obliku realistička tradicija nam govori da moralnost jednostavno nije dio odnosa među državama, a kada države idu u rat, moralnost ne igra ulogu ni u razlozima ulaska u rat ni u samom načinu ratovanja. Kod pacifističke tradicije nailazimo na posve drukčije mišljenje. Pacifisti smatraju moralne vrijednosti integralnim dijelom međunarodnih odnosa; štoviše, rat i bilo koju drugu vrstu nasilja smatraju moralno pogrešnom te drže da rat nikada ne može biti moralno opravdan. Napoljetku, tu je teorija pravednog rata, koju možemo smatrati srednjim putem između realizma i pacifizma, jer ratu pridaje moralnu dimenziju, ali ne smatra svaki rat *a priori* nepravednim. Prema tome, teoretičar pravednog rata može govoriti o pravednim i nepravednim ratovima. To također ne znači *a priori* da moraju postojati ratovi koje bismo mogli proglašiti pravednima, što je česta predrasuda o teoriji pravednog rata, već da postoji skup normi prema kojima se ratovi mogu svrstati u kategorije pravednih i nepravednih, čak i ako bismo kategoriju 'pravedni' ostavili praznom.

Svrha ove knjige nije samo promotriti na koji način različiti teoretičari pravednog rata dijele oružane sukobe na pravedne i nepravedne,² ili pružiti novi kriterij vršenja te podjele. Usto, cilj je istražiti jesu li i kako su načela pravednog rata ključna za uspješno vođenje rata, pogotovo imajući na umu tehnološke, društvene, političke i druge promjene u suvreme-

² Pojam 'oružanih sukoba' širi je od pojma 'rata' te se u njih ubrajaju i druge vrste sukoba pored klasičnog ratovanja između država. U kasnijem dijelu knjige posvetit će se pozornost nekima od njih, poput vojnih intervencija i terorizma. Dok se teorija pravednog rata tradicionalno odnosi na klasično ratovanje, dotle se desetljećima mnogo raspravlja o njezinom poopćenju na ostale vrste oružanih sukoba. Iako takva generalizacija nije u primarnom fokusu ove knjige, u posljednjoj cjelini pokušava se indicirati da je moguća barem djelomična poopćivost.

nom svijetu. Da bi postigla svoj cilj, ova će knjiga (1) objasniti glavne probleme etike rata i pružiti povijesnu analizu tradicija realizma i pravednog rata. Pored toga, (2) poseban će se naglasak staviti na teoriju pravednog rata i njezin ponovni procvat u drugoj polovici 20. stoljeća, pogotovo u tekstovima Michaela Walzera (2006). Naposljetku, (3) raspravljat će se o prednostima i nedostacima pristupa teoretičara pravednog rata kako bi se ta teorija približila realističkoj tradiciji u međunarodnim odnosima.

Izostavljanje analize različitih verzija pacifizma u zasebnom poglavlju ove knjige nije posljedica nedostatka njegove filozofske privlačnosti, već je uvjetovano željom da se obrade samo one teorije nužne za predstavljanje osnovne teze ove knjige, a to je da *odnos između realističke teorije međunarodnih odnosa i teorije pravednog rata nije nužno isključiv, tj. da među njima možemo uočiti elemente kompatibilnosti, čime se teorija pravednog rata odriče obveza prema idealističkim normama u teorijama međunarodnih odnosa*. Možemo reći da će se pitanje pravednosti promatrati kao dio vanjskopolitičkih strategija i da će načela pravednog rata biti promatrana iz perspektive realizma u međunarodnim odnosima, tj. da ih je u visokoj mjeri moguće promatrati kao korisne za nacionalne interese država. Često možemo čuti da su politički vođe i vojnici realisti (iako se sami ne smatraju pobornicima neke eksplicitne filozofske doktrine). Stoga moramo ispitati moguću interakciju realističkih i moralnih načela, pri čemu analiza pacifističkih tekstova nije neophodna.

Cilj je povijesnog pregleda realizma prikazati (1) da realizam nije jedinstvena doktrina, već vrlo raznolika tradicija; (2) da svi autori unutar te tradicije ne isključuju moralni aspekt iz međunarodnih odnosa i pitanja rata. Sukladno tome, na kraju ove knjige argumentirat ćemo da amoralni pristup realizmu nije ni potreban ni jedini moguć te da je umjerenija verzija realizma korisnija za skrbljenje o nacionalnim interesima država.

Povijesni pregled teorije pravednog rata želi pokazati da, unatoč mogućem neslaganju u pojedinostima, većina povije-